

УДК 338.021

Мельник Ю. М.

Одеська національна академія харчових технологій

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО МАКРОЕКОНОМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті запропоновано дослідження теоретичних аспектів державного інституційного забезпечення економічного зростання національного макроекономічного середовища. Визначені базові концепції держави з питань регулювання національної економіки. Для вирішення негативних тенденцій у національному макроекономічному середовищі досліджено інструментарій стратегічного розвитку країни. Запропоновано застосування концепції сервісної держави. Досліджено місію держави, яка деталізує статус країни і забезпечує цільові стратегічні орієнтири для розвитку. Розглянуті внутрішні і зовнішні суспільні функції державних інституцій.

Ключові слова: економічне зростання, макроекономічне середовище, національна економіка, глобалізація, державне регулювання, функції держави.

Проблема дослідження. Підвищення якості розвитку національної економіки в умовах трансформації та глобалізації є пріоритетним принципом суспільного розвитку макроекономічного середовища України. За рахунок пріоритетної стратегічної перебудови режимів функціонування українського національного макроекономічного середовища можливий вихід із системної кризи, в якій опинилася національна економіка за роки незалежності. Національне макроекономічне середовище, в умовах європейського вектору розвитку, потребує значних темпів економічного зростання для забезпечення європейських стандартів життя для суспільства.

Економічне зростання у національному макроекономічному середовищі забезпечується поєднанням зусиль державних інститутів, підприємницьких структур та суспільно-громадських об'єднань. У національному макроекономічному середовищі тільки розпочинається формування якісної інституційної та ресурсної бази економічного та соціального розвитку. В умовах сьогоднішнього приділяється належна увага посиленню участі державних інститутів у забезпеченні економічного розвитку країни.

Відсутність сучасного теоретичного забезпечення державного регулювання економічного зростання національного макроекономічного середовища в умовах глобалізації обумовлює актуальність цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальними питаннями державного регулювання у макроекономічному середовищі присвячені наукові дослідження Г.С. Григор'єва, Ю.М. Сафонова, Є.І. Масленнікова, О.Н. Євтушенко, Л.Л. Носача та інші.

Невирішені частини загальної проблеми. Недосконала або взагалі відсутня методологічна підтримка державного інституційного забезпечення економічного зростання національного макроекономічного середовища.

Мета статті. Сформулювати методологічні основи державного інституційного забезпечення економічного зростання національного макроекономічного середовища.

Основні результати дослідження. Сталий розвиток національного макроекономічного середовища є пріоритетним завданням в умовах стратегічного реформування нашої країни. У відповідності до Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [1], метою якої є запровадження у національному середовищі європейських стандартів життя та забезпечення виходу країни на провідні пози-

ції у міжнародному просторі, визначені основні вектору руху: вектор розвитку – це забезпечення сталого розвитку нашої держави, проведення структурних та необхідних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя національного суспільства та вектор безпеки – це забезпечення гарантій безпеки держави, підприємництву та фізичним особам, захищеності інвестицій і приватної власності.

Україна повинна стати державою з сильною інноваційною економікою, для цього необхідно зберегти макроекономічну стабільність, забезпечити стійке зростання національної економіки екологічно невиснажливим засобом, створити сприятливі умови для підприємництва та прозору систему державного регулювання та управління.

Державне регулювання повинно мати стратегічний і системний характер та бути цілеспрямованим й ефективним. Ефективність державного регулювання національного макроекономічного середовища проявляється насамперед у забезпеченні позитивної динаміки темпів економічного та соціального зростання в країні. Відмітимо, що основною умовою ефективності системи державного регулювання є прогресивні зміни у сегментній складовій, особливо у промисловій, структури національної економіки з урахуванням досвіду міжнародного середовища.

Система державного управління є одним з основних чинників конкурентоспроможності у національному макроекономічному середовищі. Ефективна система державного управління є базовою умовою демократичного врядування, що ґрунтується на принципах верховенства права та законності.

Реформа державного управління є однією з основних реформ у країнах з перехідною економікою, що здійснюють комплексні реформи у різних сферах державної політики. Ефективна діяльність Кабінету Міністрів України щодо розроблення державної політики у різних сферах можлива за наявності професійної, підзвітної, результативної та ефективної системи центральних органів державного управління. Зниження адміністративного навантаження державного регулювання, покращення якості надання адміністративних послуг, забезпечення законності та передбачуваності адміністративних дій покращує позиції держави у світових рейтингах конкурентоспроможності [2].

В умовах запровадження та реалізації стратегічних реформ у національному середовищі, система державного управління в Україні починає відповідати потребам країни та європейським

стандартам належного управління державою з урахуванням агресивної поведінки зовнішнього оточення.

У теоретичній та практичній площині державне регулювання та управління – це діяльність, яка спирається на певні принципи та цінності. У рамках відповідних філософських та ідеологічних системах вони формуються та обґрунтовуються. Будь-яка ідеологія спирається на сформовану сукупність наукових знань та вибір стратегічних орієнтирів. Певна ідеологія втілює інтереси різних соціальних груп населення країни, а її вибір – визначає чий інтереси держава буде перш за все задовольняти.

Правляча еліта країни орієнтована на ліберальні напрями економічної теорії та спрямовує всі зусилля на вирішення монетарних проблем національного макроекономічного середовища.

Наша країна продовжує втрачати позиції у глобальному рейтингу країн у міжнародному просторі за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2016–2017 Україна посіла 85-е місце серед 138 країн світу, втративши за останній період шість пунктів (у рейтингу 2015–2016 рр. займала 79-у позицію). Згідно з індикаторами Індексу глобальної конкурентоспроможності всесвітнього економічного форуму (за 2016–2017 рр.) Україна посідає 129 місце (серед 138 країн) у категорії «Інституції» – право власності, етика і корупція, зловживання впливом, марнотратство державних витрат, безпека, корпоративна етика та підзвітність.

Індекс глобальної конкурентоспроможності складається з понад ста десяти змінних, що згруповані у дванадцять контрольних індикаторів: інституції, інфраструктура, макроекономічне середовище, охорона здоров'я та початкова освіта, вища освіта і професійна підготовка, ефективність ринку товарів, ефективність ринку праці, розвиток фінансового ринку, технологічна готовність, розмір ринку, відповідність бізнесу сучасним вимогам та інноваційний потенціал. Наша країна погіршила свої позиції у сімох базових індикаторів. Найбільше втрачено за індикатором «Ефективність ринку праці» (–17 позицій); «Охорона здоров'я та початкова освіта» (–9 позицій); «Розвиток фінансового ринку» (–9 позицій).

За деякими позиціями країна «очолює» списки з кінця, зокрема, за міцністю банків нам другий рік поспіль присвоєно останнє місце серед оцінюваних країн світу, з поміж 138 країн за регулюванням фондових бірж ми отримали передостаннє місце; за інфляційними змінами – 136, за якістю доріг – 134. Негативними факторами для ведення бізнесу у нашій країні визначено (в порядку зменшення): корупцію, політичну нестабільність, інфляцію, неефективну державну бюрократію, ускладнений доступ до фінансів, часту зміну урядів, високі податкові ставки, складність податкового законодавства, регулювання валютного ринку, невідповідну якість інфраструктури, обмежувальне регулювання ринку праці, недостатню здатність до інновацій, злочинність та крадіжки, погану етику робочої сили, низьку якість охорони здоров'я та недостатню освіченість працівників [3].

Для вирішення негативних тенденцій у національному макроекономічному середовищі державна система розробила відповідний інструментарій стратегічного розвитку країни: «Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», схвалено Указом Президента України від 12 січня 2015 року

№ 5; «Стратегія розвитку системи управління державними фінансами», схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2013 року № 774; «Стратегія реформування державної служби та служби в органах місцевого самоврядування в Україні на період до 2017 року», схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 березня 2015 року № 227; «Державна програма щодо реалізації засад державної антикорупційної політики (Антикорупційної стратегії) в Україні на 2015–2017 роки», затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 265; «План заходів щодо дерегуляції господарської діяльності», затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 березня 2015 року № 357-р; «План дій щодо імплементації кращих практик якісного та ефективного регулювання, відображених Групою Світового банку у методології рейтингу «Ведення бізнесу» на 2016 рік, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 року № 1406-р; «Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року», затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2017 року № 275-р; «План дій щодо імплементації кращих практик якісного та ефективного регулювання, відображених Групою Світового банку у методології рейтингу «Ведення бізнесу» на 2016 рік, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 року № 1406-р та інші.

Незважаючи на виклики внутрішнього та зовнішнього середовища, трансформаційні процеси 2014–2018 років в Україні відрізняються від попередніх періодів достатньо розробленим програмним забезпеченням для комплексного вирішення задач щодо забезпечення впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід країни на провідні позиції у міжнародному макроекономічному середовищі. Тактика проведення реформ відповідає ратифікованій Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами [4]. У цих умовах можна говорити про якість економічного зростання в нашій країні. Державні інституції результатуючі суспільні потреби й інтереси, сформулювали та впроваджують стратегію розвитку національного простору, адекватну ситуації, яка склалася в Україні, в умовах агресивної поведінки зовнішнього оточення.

У наукових дослідженнях [наприклад, 5-9] з питань державного регулювання національної економіки та її сегментів можна виділити базові концепції держави:

– держава добробуту – надає національному суспільству широкий спектр послуг, але пріоритет надається державному сектору та державному регулюванню процесів вирішення суспільних питань;

– держава з мінімальними витратами – вирішення суспільних питань здійснюється приватним сектором за мінімальною участю держави;

– держава партнер – посередництво між підприємством і суспільством;

– сервісна держава – синтез перерахованих підходів, визначає відносини між державою і суспільством з урахуванням сьогодення, тобто від опіки воно переходить до партнерських відносин. Держава ініціює процеси вирішення суспільних питань та здійснює посередництво між суб'єктами й встановлює межі їх відповідальності. Основними

функціями держави повинні бути: ініціювання, активізація, стимулювання та контроль.

Основна ідея концепції «сервісна держава» полягає в тому, що держава розглядається як інститут, який забезпечує якісними послугами національне макроекономічне середовище. Інструментальним забезпеченням зазначеної концепції є: багатфункціональні адміністративні центри сервісного обслуговування (Сервісний цент МВС України); надання послуг в електронній формі (Кабінет електронних сервісів Міністерства юстиції України), що скорочує час на отримання послуги та інші.

В європейському міжнародному середовищі достатньо успішно впроваджується концепція сервісної держави. Концепція «сервісна держава» передбачає, що основним завданням державних інституцій та їх ефективності функціонування має бути зручність користування відповідними послугами, які забезпечують функціонування національного макроекономічного середовища. Неefективність державних послуг у міжнародному середовищі є прямим наслідком неefективності державних інституцій. Відмітимо, що значну кількість функцій державних інституцій можуть виконувати приватний сегмент макроекономічного середовища, а саме: оцінку якості, сертифікація, ідентифікація тощо.

На думку О.Є. Євтушенко [5], розбудова моделі «сервісної держави», яка повинна займатися наданням послуг пов'язана зі зміною орієнтирів у державі: розуміння того, що держава існує для людини, а не навпаки. Крім того, розбудові такої моделі сприяють сучасні технології й відкриті стандарти, які дозволяють забезпечити перетворення держави в сервісну організацію з наданням послуг населенню (громадянам) й компаніям.

Практика реалізації стратегічних трансформаційних перетворень в Україні демонструє прихильність до концепції «сервісна держава», що ідентично поняттю ефективної держави, на наш погляд. Зусилля державних перетворень концентруються на забезпеченні більшої гнучкості, прозорості та належної якості державних послуг, якими забезпечується національне макроекономічне середовище, але виникають питання щодо реформування структури державних інституцій та скорочення їх державних функцій, що мають негативний вплив на економіку. Необхідно підтримувати баланс рівноваги, між якісними та кількісними показниками трансформаційних перетворень.

За рахунок звуження функціонального змісту діяльності державних інституцій загострюється деякі питання в області організації ефективної взаємодії державних інституцій з суб'єктами національного макроекономічного середовища.

Досліджуючи систему державного регулювання в Україні, необхідно відмітити, що на сучасному етапі необхідно суттєво підвищити ефективність діяльності державних інституцій в розрізі всіх його класичних суспільних функцій: якісного нормативно-правового забезпечення; регулювання сфери економічних внутрішніх та зовнішніх відносин; адекватного оподаткування та фінансового контролю тощо. Зазначені якісні зміни пропонується досягти шляхом розповсюдження концепції сервісної держави з урахування національних аспектів на всі сегменти національного макроекономічного середовища, у тому числі забезпечення якісного зворотнього зв'язку в роботі державних і суспільних інститутів.

Концепція «сервісна держава» найбільш адекватна сучасним умовам розвитку національного макроекономічного середовища й охоплює достатньо ширший перелік суспільних функцій держави у порівнянні з іншими концепціями.

У сервісній державі, місія – утвердження і забезпечення прав, свобод та забезпечення життєздатності та розвитку у національному макроекономічному середовищі. Держава наділена такими можливостями та повноваженнями, які можуть бути використані з метою досягнення загального блага для суспільства.

Місія – це базова ціль держави та філософія й смисл її існування. Правильно сформульована місія дає змогу реалізувати стратегію розвитку країни. Місія держави деталізує статус країни і забезпечує цільові стратегічні орієнтири для розвитку. Базові компоненти місії держави: забезпечення надання послуг у національному макроекономічному середовищі з урахування кількісних та якісних орієнтирів; взаємодія з суб'єктами національного макроекономічного середовища; сучасні технології державного регулювання й управління; конкуренція; забезпечення європейський вектор розвитку країни.

Громадську роль, яку відіграє держава у регулюванні та управлінні справами суспільства, реалізується через її функції. Розрізняють внутрішні і зовнішні суспільні функції державних інституцій (рис. 1).

Базові внутрішні суспільні функції держави: економічна, фінансова, правоохоронна, екологічна, соціальна та політична. До базових зовнішніх суспільних функцій відносяться: забезпечення національних інтересів і безпеки, забезпечення інтеграції України в Європейський Союз та міжнародне співробітництво

Сучасна держава в умовах геополітичного розладу повинна не послаблювати, а зміцнювати економічну та фінансову функції, які полягають у створенні організаційно-правових передумов, необхідних для ефективної економічної та фінансової діяльності у національному макроекономічному середовищі.

Необхідна трансформація нормативного простору, в якому б економічні та фінансові потреби, цілі, принципи, стандарти, стимули, санкції або контрсанкції, вчинки та інші дії повинні бути ретельно продумані, здійснюватися раціональним способом та забезпечити у майбутньому соціально-економічний ефект. Сучасна ефективна держава повинна забезпечити гармонізацію відносин: «людина – суспільство – природа».

У визначеному контексті здійснення економічного державного регулювання повинно забезпечувати не тільки досягнення економічних орієнтирів (зростання виробництва, підвищення продуктивності праці та доданої вартості), але і дотримання фінансових, соціальних та екологічних встановлених критеріїв. Економічна суспільна функція держави повинна забезпечити розвиток підприємства у національному макроекономічному середовищі з орієнтуванням на зовнішньоекономічну діяльність.

Важливими недоліками державного інституційного середовища країни є відсутність або суперечливість нормативно-правового забезпечення функціонування та розвитку національного макроекономічного середовища, високий рівень корупції, хабарництва та високий рівень адміністративних бар'єрів.

Державні інституції продовжують створювати безліч як формальних, так і неформальних адмі-

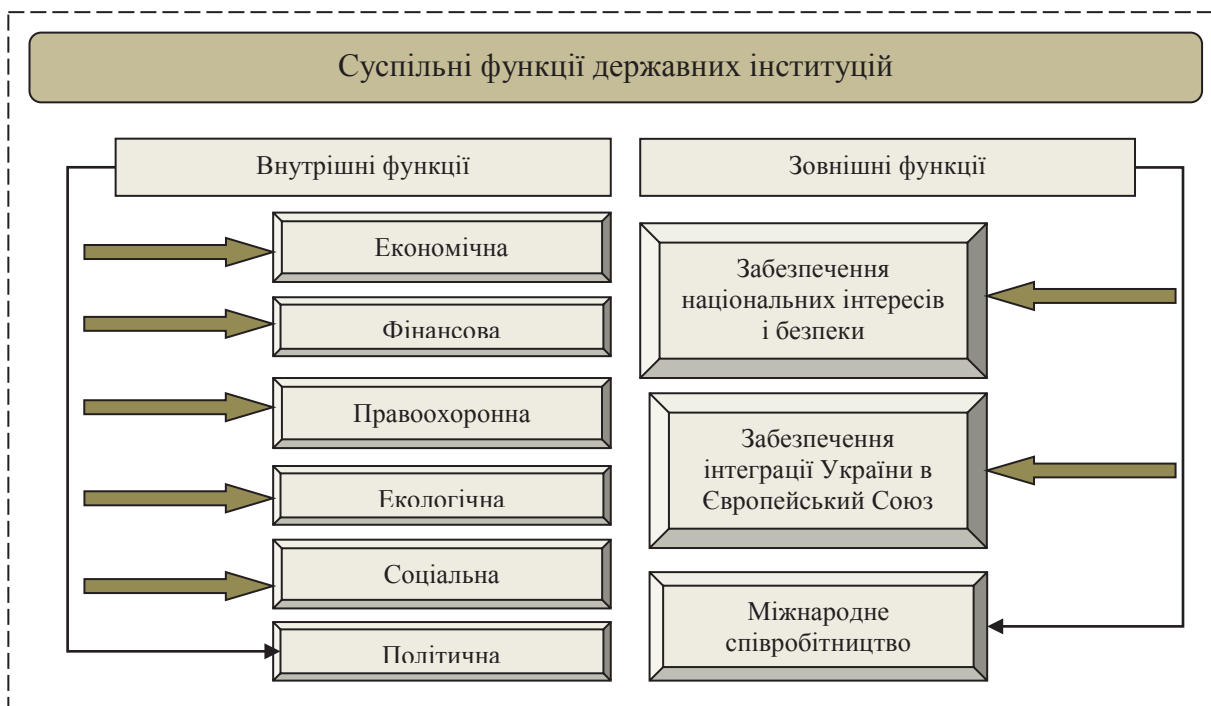

Рис. 1. Внутрішні та зовнішні суспільні функції державних інституцій

ністративних бар'єрів для розвитку підприємництва. Основні перепони на шляху підприємництва: ліцензування підприємницької діяльності; сертифікація; ідентифікація; маркування; узгодження проектної документації; контролююча система; правоохоронні органи.

З урахуванням надмірності, суперечливості, необґрунтованості та неефективності значної кількості існуючих обмежень, треба констатувати, що бар'єри у національному макроекономічному середовищі запроваджені з метою отримання чиновниками рентних платежів. Внаслідок функціонування адміністративних бар'єрів, фінансові ресурси перетікають, як правило з приватного сегменту, що дозволяє говорити не про додаткове навантаження на бюджет, а про додаткове навантаження на національну економіку в цілому.

Відмітимо, що перешкоди для здійсненні підприємницької діяльності не просто скорочують кількість нових підприємств, а також впливають на національну економіку, яка втрачає на порядок більше фінансових ресурсів за рахунок непрямих ефектів, пов'язаних зі зменшенням виробництва вального внутрішнього продукту через неефективне використання ресурсної бази, викликаного недосконалістю структури ринку та слабкістю стимулів до розвитку національного виробництва, особливо у промисловості [10-12].

Висновки. Таким чином, національна економіка, яка, у порівнянні з економіками розвинених країн (Німеччина, США, Франція, Японія та інші), має серйозні структурні проблеми, тому роль державних інституцій у забезпеченні економічного зростання достатньо значна. Державні інституції України повинні не тільки підтримувати існуючий стан справ, але прагнути до перетворення структури суспільства та національного макроекономічного середовища за рахунок мінімізації суспільних витрат на трансформаційні процеси. Також необхідно звернути увагу, що роль ринкових механізмів у зазначених процесах буде деструктивна з початку. Як правило, суб'єкти підприємницької діяльності спрямовують свої зусилля та фінансові ресурси у ті сегменти національної економіки, які забезпечують максимальний фінансовий результат, тим самим остаточно посилюючи сформовані диспропорції. Досліджуючи систему державного регулювання в Україні, необхідно відмітити, що на сучасному етапі необхідно суттєво підвищити ефективність діяльності державних інституцій в розрізі всіх його класичних суспільних функцій: якісного нормативно-правового забезпечення; регулювання сфери економічних внутрішніх та зовнішніх відносин; адекватного оподаткування та фінансового контролю тощо.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України «Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» від 12 січня 2015 року № 5/2015. Адміністрації Президента України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про Стратегію реформування державного управління України на 2016-2020 роки» від 24 червня 2016 року № 474-р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/474-2016-%D1%80#n9>.
3. Позиція України в рейтингу країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2016-2017. URL: <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krajin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-1>.
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
5. Євтушенко О. Н. Роль державної влади і місцевого самоврядування в розбудові сервісної держави з надання якісних публічних послуг. Наукові праці : Науково методичний журнал. 2010. Т. 122. Вип. 109. Політологія. С. 32-37.
6. Григор'єв Г. С., Ненно І. М. Транспарентність у національному макроекономічному середовищі. Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка. 2017. Том 22. Вип. 6 (59). С. 40-44.

7. Ломачинська І. А. Бюджетно-податкове регулювання соціальних аспектів економічного розвитку. Вісник Одеського національного університету. Економіка. 2016. Том 21, вип. 4 (46). С. 188-191.
8. Інноваційна економіка: теоретичні та практичні аспекти : монографія; Вип. 1 / за ред. д.е.н., доц. Є.І. Масленнікова. Херсон: Гринь Д.С., 2016. Вип. 1. 854 с.
9. Побережець О. В. Теоретико-методологічні та практичні засади дослідження системи управління результатами діяльності промислового підприємства : монографія. Херсон : Видавництво : Гринь Д.С., 2016. 500 с.
10. Масленніков Є. І. Методологічні та практичні засади дослідження системи управління фінансовою стійкістю промислового підприємства : монографія. Одеса : Прес-кур'єр, 2015. 316 с.
11. Maslennikov E.I. Strategic assessment of the financial sustainability of the industrial enterprise. Економіка: реалії часу. 2014. № 6 (16). С. 111-115. URL: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/№6/111-115.pdf>.
12. Мельник В. М., Ломачинська І. А. Роль держави у фінансовому забезпеченні малого і середнього підприємництва в Польщі: висновки для України. Економічний вісник: серія фінанси, облік, оподаткування. 2017. №1. С. 120-128.

Мельник Ю. Н.

Одесская национальная академия пищевых технологий

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА НАЦИОНАЛЬНОЙ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКОЙ СРЕДЫ

Резюме

В статье предложено исследование теоретических аспектов государственного институционального обеспечения экономического роста национальной макроэкономической среды. Определены базовые концепции государства по вопросам регулирования национальной экономики. Для решения негативных тенденций в национальной макроэкономической среде исследовано инструментарий стратегического развития страны. Предложено применение концепции сервисного государства. Исследована миссия государства, которая детализирует статус страны и обеспечивает целевые стратегические ориентиры для развития. Рассмотрены внутренние и внешние общественные функции государственных институтов.

Ключевые слова: экономический рост, макроэкономическая среда, национальная экономика, глобализация, государственное регулирование, функции государства.

Melnyk Yu.

Odessa National Academy of Food Technologies

THEORETICAL ASPECTS OF THE STATE INSTITUTIONAL PROVISION OF ECONOMIC GROWTH OF THE NATIONAL MACROECONOMIC ENVIRONMENT

Summary

The article proposes the study of theoretical aspects of the state institutional support for the economic growth of the national macroeconomic environment. The basic concepts of the state on the regulation of the national economy are determined. To solve the negative trends in the national macroeconomic environment, the toolkit for strategic development of the country is explored. The application of the concept of a service state is proposed. The mission of the state, which details the status of the country and provides targeted strategic development benchmarks, is explored. The internal and external public functions of state institutions are considered.

Key words: economic growth, macroeconomic environment, national economy, globalization, state regulation, functions of the state.